

Het vroeg-Pleistocene landschap van de Oosterschelde

▲ De oer-Schelde, Zeeland, circa 1,7 miljoen jaar geleden, met de mastodont *Anancus arvernensis*. (Remi Bakker)

Hoe komt het dat er in de Oosterschelde op een diepte van zo'n veertig meter resten van landzoogdieren worden gevonden? Sterker nog, hoe komt het dat Kor en Bot alleen maar fossiele landzoogdieren opvist en, in tegenstelling tot de 'bottentochten' op de Westerschelde, helemaal geen fossiele zeezoogdieren?

De uitleg is eigenlijk eenvoudig: in het vroege Pleistoceen, zo'n twee miljoen jaar geleden, was het gebied waar nu de Oosterschelde stroomt een boslandschap. Dat weten we omdat wetenschappers aan de hand van de diersoorten die gevonden zijn en hun geschatte leeftijd een omgevingsreconstructie uit die periode konden maken.

Kiezen, poten en voeten

De skeletopbouw en de kiezen spelen in die reconstructie een belangrijke rol. De kiezen van de herten, de langbenige Etruskische neushoorn, de zuidelijke mammoet en de mastodont waren vooral geschikt voor het eten van bladeren, twijgjes,

vruchten en schors. Een boslandschap biedt dit voedsel in voldoende mate aan. Ook het grote zwijn vrat deze kost. Zijn bredere voeten en korte poten, en zijn hang om in een dikke humuslaag te wroeten, duiden op een moerasachtige omgeving. Dat geldt ook voor de skeletopbouw van voeten en poten van de mastodont. "De beenderen van de mastodont zijn wat vorm betreft duidelijk anders dan van de mammoet", zegt Dick Mol. "Je kunt de voeten van de mammoet vergelijken met een danseres die altijd op haar tenen danst. Die van de mastodont lijken meer op de voet van een eend, breed en stevig waardoor een groter voetoppervlak ontstaat om op een zachte ondergrond te vertoeven. De mastodont verbleef graag op de zachte, drassige oevers van rivieren en meren. In die begroeiing vond hij zijn voedsel."

De opgekorde resten van het paard, ten slotte, geven weer dat het boslandschap ook open graasplekken moet hebben gehad. Overigens was de zuidelijke mammoet ook niet vies van een maaltje gras.

Spit Schouwen-Duiveland om

Graaf op Schouwen-Duiveland een put van 45 meter diepte en je vindt dezelfde fossielen als die opgekord worden in de putten van de Oosterschelde. Aangezien het wat lastig wordt om Schouwen-Duiveland op die diepte om te spitten, zijn de wetenschappers aangezien op de fossielen die in de korren van de schippers terechtkomen.

Het gebied dat wij nu de Oosterschelde noemen, is in de afgelopen miljoenen jaren verschillende keren afwisselend land en water geweest. De onderste lagen van de Zeeuwse bodem bevatten zand- en kleipakketten vol fossiele resten van prehistorische dieren (en schelpen) uit het water. Op ongeveer veertig à vijftig meter diepte ligt een continentale laag die dateert uit de tijd dat de Oosterschelde droog stond. De kustlijn liep toen langs de lijn waar nu de Zuid-Hollandse en Zeeuwse eilanden liggen om bij het huidige Zeeuws-Vlaanderen sterk naar het noordwesten af te buigen. Het moderne Engeland maakte op dat moment deel uit van het West-Europese continent. Het is in die laag, die toen ontstaan is, waar de schippers Schot hun korren laten zakken en de fossielen omhoog halen uit het Gastenputje en Olifantenputje. Klaarblijkelijk heeft ooit de stroming in die putten de klei en het zand meegenomen waardoor de zwaardere botten aan de oppervlakte van de bodem kwamen te liggen.

Westerschelde

In de Westerschelde komen door de stroming en geologische opbouw van de onderlagen veel oudere lagen bloot te liggen uit een tijdperk waarin Zeeland alleen uit zee bestond. Vandaar dat hier vooral fossielen van heel oude zeezoogdieren en schelpen worden opgevist. De tijdspanne loopt van het Eoceen (55 miljoen jaar geleden) tot het begin van het Pliocene (5 miljoen jaar geleden). De stroming brengt echter ook jongere onderlagen (onder water) aan de oppervlakte. Er worden op de Westerschelde dus ook wel resten van landzoogdieren in de korren gevonden. [IH] ◀